

IBDIS

Redactor Irinel Antoniu
Tehnoredactor Constantin Niță
Copertă Gabi Dumitru

We know
books

ALEXANDR
SOLJENITÎN

Casa Matrionei.
Incident la gara
din Kocetovka

Traducere de
Ana Mihăilescu

CG COLECȚIA
GLOBUS

Scrisă în noiembrie 1962. Publicată în revista *Novi mir*, 1963, nr. 1. Publicată parțial înainte în *Pravda*, decembrie 1962 (din această cauză, textul nu a fost niciodată criticat: *Pravda* nu poate să greșească). Kocetovka este adevăratul nume al gării unde s-a petrecut în 1941 episodul descris, care este autentic. Numele gării a trebuit să fie schimbat în „Krecetovka“ din cauza războiului de pe atunci dintre revistele *Novi mir* și *Octobre* (al cărui redactor-șef se numea Kotcetov); celelalte nume au rămas neschimbate.

CUPRINS

CASA MATRIONEI / 5

INCIDENT LA GARA DIN KOCETOVKA / 63

La kilometrul 184 al căii ferate care duce de la Moscova la Murom și la Kazan, la mai mult de șase luni după aceea, trenurile încă mai încetineau, mai-mai să se oprească. Călătorii își lipeau fețele de geamuri, ieșeau pe culoare: Ce s-a mai întâmplat? Se lucrează la calea ferată? A ajuns trenul înainte de vreme?

Nu. După ce treceau de barieră, trenurile accelerau, călătorii se întorceau la locurile lor.

Doar mecanicii știau și își aminteau de ce.

Și eu.

I

În vara lui 1956, lăsând în urmă un deșert dogoritor și prăfuit, mă întorceam fără să am o destinație anume... în Rusia, pur și simplu. Nu eram așteptat și nici invitat în nici un loc de pe teritoriul Rusiei: trecuseră vreo zece ani... Nu aveam decât o singură dorință, să mă stabilesc în Rusia de mijloc, departe de caniculă, în vuietul frunzelor din pădure. Voiam să mă strecur și să mă pierd în Rusia profundă, dacă o astfel de Rusie exista, trăia undeva.

Cu un an înainte, în această parte a Uralului, aş fi putut să mă angajez doar ca muncitor necalificat. Un şantier demn de acest nume nu ar fi vrut să mă ia nici măcar ca montator-electrician. Eu însă eram tentat de învăţământ. Mi se spusese – de către oameni informaţi – că nu voi avea nimic de câştigat din această călătorie, că va fi în zadar.

Dar lucrurile au început să se mişte. Când am urcat pe scara Oficiului Regional al Instrucţiei publice din Vladimir şi am întrebat unde este Serviciul personal, am văzut, spre marea mea mirare, că domniile aceia nu mai stăteau în spatele unei uşi capitonată cu piele neagră: în locul ei era o despărţitură din geamuri, aşa cum vezi în farmacii. M-am apropiat totuşi, cu timiditate, m-am aplecat în faţa ghişei şi am întrebat:

– Nu aveţi cumva nevoie de un profesor de matematică într-un loc ferit, departe de calea ferată? Aş vrea să mă stabilesc acolo definitiv.

Actele mele de identitate au fost controlate minuţios, cuvânt cu cuvânt. Au urmat venituri şi plecări dintr-o cameră în alta, un telefon... Mirarea era reciprocă pentru că, de obicei, toată lumea cerea să ajungă la oraş, dacă era posibil chiar în capitală! Din senin, m-am pomenit cu un post asigurat: era la Visokoie Polie de Sus. Numai numele, şi-ţi încălzea sufletul!

Şi numele nu minţea. Pe o colină, între vâlcele, apoi alte coline, înconjurat din toate părţile de pădure, cu un iaz şi un dig mic, Visokoie Polie era exact locul unde ar fi bine să trăieşti şi să mori. Am rămas mult timp într-un boschet, aşezat pe un buştean, spunându-mi cât de mult mi-ar plăcea să nu

mai am nevoie în fiecare zi de masa de prânz şi de cină, că m-aş mulţumi să stau aici şi să ascult noaptea freamătul ramurilor de deasupra mea, fără nici un aparat de radio care să tulbure liniştea, în timp ce întreaga lume ar tăcea.

Din păcate, Visokoie Polie nu avea brutar şi nici un fel de magazin de alimente... Toţi cei din sat le aduceau din capitala provinciei, cărând sacii în spinare.

M-am întors la Oficiu şi am implorat în faţa ghişei. La început nici măcar nu mi s-a răspuns. După aceea însă, au fost iarăşi venituri şi plecări, un telefon, scârţâituri şi, până la urmă, s-a bătut la maşină pe delegaţia mea: „Torfoprodukt“.

Turfoprodukt? Săracul Turgheniev, cu siguranţă că el nu ştia că se poate forma în rusă un asemenea cuvânt!

La gara mică din Torfoprodukt, o baracă provizorie din lemn înnegrit, am citit această indicaţie severă: „Nu urcaţi în tren decât pe partea gării“. Cineva adăugase, scrijelind cu un cui: „Şi fără bilet“. Cu acelaşi umor melancolic fuseseră gravate cu cuţitul aceste cuvinte definitive: „Nu avem bilete“. Abia mai târziu mi-am dat seama care era sensul exact al acestor adăugiri. Era uşor să ajungi la Torfoprodukt. Dar nu să şi pleci de acolo.

Tot aici se înălţau cândva păduri de basm, de nepătruns, care nu au supravieţuit Revoluţiei decât pentru a fi apoi tăiate de către muncitorii din Torfoprodukt şi colhoznicii din vecinătate. Gorcikov, preşedintele colhozului, a curăţat astfel multe hectare de pădure, iar copacii au fost vânduţi apoi avantajos în regiunea

Odesa; colhozul lui a câștigat astfel decorații, iar el a primit medalia de Erou al Muncii Socialiste...

Între depresiunile turbăriilor se întindea, în dezordine, târgușorul muncitoresc în care barăcile uni-forme, prost tencuite, din anii '30 se învecinau cu căsuțele cu fațade din lemn sculptat, cu verande cu geamuri, din anii '50. Dar între zidurile acestor căsuțe nu exista nici măcar un perete despărțitor care să urce până la tavan... Eram obligat să renunț la speranța de a închiria o cameră cu patru pereți adevărați.

Deasupra satului se vedea un coș de uzină care scuipa fum. O cale ferată mică tăia târgul dintr-o parte în alta, iar locomotivele, împoțonate și ele, treceau șuierând strident, trăgând trenuri încărcate cu plăci sau brichete de turbă maronie. Puteam deja să presupun, fără teama de a greși, că seara, deasupra porții localului, va urla un difuzor, că bețivii vor umbla de colo până colo și că se vor scoate cuțite.

Iată unde mă adusese visul meu de a găsi un loc liniștit pe pământul rusesc. Culmea este că acolo de unde veneam aș fi putut să locuiesc într-o colibă din chirpici care dădea chiar spre deșert. Și ce vânt răcoros în fiecare noapte! Și nimic altceva deasupra mea decât marea boltă cerească plină de stele!

Am dormit prost pe bancheta de la gară și în zori m-am hotărât să fac din nou un tur al satului. De data aceasta am ajuns la o piață foarte mică. Fiind atât de devreme, nu era acolo decât o femeie care vindea lapte. Am cumpărat o sticlă de lapte și am băut-o pe loc.

Felul cum vorbea m-a uimit. Era melodios și mângâietor, iar cuvintele erau exact acelea a căror nostalgie mă împinsese să părăsesc Asia:

– Bea, bea cât îți poștește sufletul! Văd eu, nu ești de pe-aici, nu-i așa?

– Dar dumneavoastră de pe unde sunteți? am întrebat eu, regăsindu-mi zâmbetul.

Și am aflat că peste tot împrejur erau turbării, că în spatele căii ferate este o movilă și în spatele movilei este un sat, că acest sat se numește Talnovo, că dintotdeauna a fost acolo, de pe vremea când existau nobili, și că stăpânei i se spunea „Țiganca” – și că împrejur pădurea era foarte deasă. Și apoi urmau alte sate: Ceasliti, Ovinți, Spudni, Șevertni, Șestimorovo, din ce în ce mai departe de calea ferată, spre lacuri.

Ah, ce ușurare mi-a cuprins sufletul auzind aceste nume! Îmi promiteau o Rusie profundă, autentică.

Am rugat-o pe noua mea cunoștință să mă conducă până la Tolnovo, după ce se închide piața, și să căutăm împreună o izbă unde m-aș putea adăposti. Eram un chiriaș bun: pe lângă salariu, școala se angaja să-mi dea o căruță de turbă pentru iarnă. Femeia părea acum îngrijorată; nu se mai punea problema de înduioșare. Ea nu avea loc (ea și soțul ei aveau grijă de bătrâna sa mamă), așa că m-a condus la niște rude, apoi la altele. Dar nu am găsit nicăieri o cameră. Spațiul era prea mic și era prea mult zgomot.

În cele din urmă am ajuns la un râu mic închis cu un dig și un podeț care se încălzeau la soare. Era locul cel mai încântător din întreg satul: două sau trei sălcii, o izbă strâmbă, rațe care alunecau pe apă și găște care ieșeau pe mal scuturându-se.

– Asta e, nu ne mai rămâne decât să mergem la Matriona, spuse ghidul meu, care începuse să se cam

sature de mine. Doar că la ea nu e prea îngrijit, lasă lucrurile în voia sorții. E cam bolnavă...

Casa Matrionei era chiar acolo, la câțiva pași: patru ferestre mici, aliniate spre partea rece și austeră, un acoperiș din șindrilă pusă în două straturi și încă o fereastră mică în podul casei, a cărui bordură era ajutată ca la casele bătrânești. Nu era o casă joasă: am numărat optsprezece rânduri de trunchiuri de brad șlefuite suprapuse. Totuși, șindrițele acoperișului putrezeau și trunchiurile erau gri de bătrânețe; gri era și portalul, cândva impunător, iar din streășină lipseau câteva scânduri.

Poarta era închisă, dar în loc să bată, femeia își strecură mâna pe dedesubt și împinse un zăvor, un șiretlic nevinovat pentru a descuraja animalele sau necunoscuții. Acoperișul casei nu se întindea și deasupra curții micițe, așa cum se întâmplă adesea, dar în interiorul zidurilor se adăposteau multe camere. Odată ce treceai de ușa de la intrare, dădeai de câteva trepte care duceau la un culoar spațios, înalt cât casa. La stânga, alte trepte urcau la camera bună, construcție neîncălzită, care nu era legată de izba propriu-zisă și tot de aici alte câteva trepte coborau la un beci aflat sub podea. La dreapta era izba, cu podul și subsolul ei.

Era o casă veche și bună, făcută pentru o familie mare, dar acum nu mai trăia în ea decât o femeie singură, de vreo șaiszeci de ani.

Când am intrat, era întinsă pe soba rusească de lângă intrare, acoperită cu un maldăr sumbru și nedeslușit de boarfe, boarfe din acelea de mare preț în viața unui om care muncește.

Partea cea mai bună a acestei camere mari, cea din fața ferestrelor, era năpădită de ficuși plantați fie în oale, fie în ciubere puse pe scăunele sau pe banchete.

Umpleau singurătatea stăpânei casei cu mulțimea lor mută, dar vie. Se înmulțeau în deplină libertate, furând lumina meschină dinspre nord. În lumina care mai rămânea, fața rotundă a Matrionei, ascunsă pe jumătate și de coșul sobei, mi s-a părut galbenă, bolnăvicioasă. Iar ochii ei, parcă stinși, spuneau ei înșiși că o rodea boala.

Am discutat așa îndelung, ea acolo sus, culcată pe burtă, fără pernă, cu capul întors spre ușă, și eu mai jos, în picioare. Nu a manifestat nici o bucurie la propunerea de a avea un locatar; s-a plâns de un rău confuz, mi-a spus că tocmai trecuse printr-una dintre acele izbucniri ale răului: o apuca o dată pe lună sau la două luni, dar atunci când se întâmpla...

– Mă ține două zile, trei zile. Asta-nseamnă că n-o să pot nici să mă ridic, nici să vă fac de mâncare. Altfel, locul, nu pot să mă plâng de el, ar mai fi și altele așa...

Și mi-a enumerat celelalte case unde ar fi mai confortabil și mai plăcut pentru mine să închiriez o cameră și m-a invitat să merg să le văd. Dar eu știam deja că soarta a hotărât: aici o să mă stabilesc, în această izbă slab luminată, cu oglinda ei întunecată în care nici nu se punea problema să mă văd, cu cele două afișe pătate, care laudau vânzarea de cărți și recoltele, puse pe perete ca să arate frumos.

Pentru mine era bine aici pentru că Matriona, fiind prea săracă, nu avea radio și, trăind singură, nu avea pe nimeni cu care să vorbească.